

Spis treści

Przedmowa	23
O autorach	25
Podziękowania	27

CZĘŚĆ 1

DZIECI I MŁODZIEŻ PODWYŻSZONEGO RYZYKA: EKOLOGIA PROBLEMÓW	31
---	----

ROZDZIAŁ 1

WPROWADZENIE DO PROBLEMU ZAGROŻEŃ: DRZEWO ...	33
Zakres problemów	34
Społeczeństwo w stanie zagrożenia: fakty	35
Definicja terminu <i>zagrożenie/ryzyko</i>	37
Ryzyko minimalne	38
Ryzyko znikome	40
Ryzyko wysokie	41
Ryzyko bezpośrednie	41
Ryzyko zaktualizowane	41
Winne są bieda i rasizm, a nie ofiara	42
Studium przypadku: Rodzina Andrewsów	43
Problematyka zagrożeń	46
Przyczyna czy skutek?	46
Podatni i zaniedbani	47
Dzieci i młodzież z mniejszości etnicznych	48
Młodzież o skłonnościach homoseksualnych i lesbijskich	49
Metafora drzewa	50
Gleba	51
Korzenie	51
Pień	52
Gałęzie	53

Liście, kwiaty, owoce	53
Ogrodnik	54
Wnioski	54

ROZDZIAŁ 2

SPOŁECZNO-ŚRODOWISKOWE	
UWARUNKOWANIA ZAGROŻENIA	55
Przemiany gospodarcze a bieda	56
Utrata pracy i zarobków: stagnacja wśród pracującej biedoty	57
Podatni i zaniedbani: rodziny mniejszości etnicznych	59
Rodziny wiejskie	60
Rodziny młode	60
Samotne matki	62
Studium przypadku: Rodzina Bakerów	63
Rodziny bezdomne	66
Propozycja społeczno-ekonomiczna (PSE)	67
PSE a problemy zdrowotne	68
PSE a relacje rodzice-dziecko	69
PSE a czynniki ryzyka	69
A bogaci się bogacą	69
Nuda a poczucie celu	70
Struktura rodziny	71
Przygotowanie do życia	72
Kilka skromnych propozycji i sugestii:	
więzy rodzinno-szkolno-społeczne	72
Opieka nad dzieckiem	72
Deficyty umiejętności	75
Kompleksowe programy przedszkolne	76
Wnioski	78

ROZDZIAŁ 3

PROBLEMY RODZINNE ZAGROŻONYCH DZIECI	
I MŁODZIEŻY	79
Przemiany społeczne i ich wpływ na rodzinę	80
Rozwody	80

Zanik rodziny wielopokoleniowej	81
Zmiany wewnątrz rodziny	82
Cykl życia rodziny	82
Różnice kulturowe	84
Normalne kryzysy	85
System rodzinny	85
Brak więzi	86
Zbyt silna więź	87
Studium przypadku: Rodzina Carterów.....	88
Problemy rodzinne a rodziny problemowe	90
Rodzina w stresie	91
Rodziny mieszane	91
Rodzina nieobecna	92
Rodzina dysfunkcyjna	92
Rodzina uzależniona od substancji chemicznych	92
Przemoc w rodzinie	93
Rodzina maltretująca dzieci	93
Rodzina, w której rodzice cierpią na zaburzenia psychiczne	94
Rodziny podatne i zaniedbane	95
Rodziny mniejszości etnicznych	95
Rodziny młodych homoseksualistów i lesbijek.....	97
Praktyki wychowawcze.....	98
Trzy wymiary wychowywania w rodzinie.....	98
Niespójność postaw rodzicielskich.....	99
Syndromy postaw rodzicielskich	100
Sześć postaw rodzicielskich	102
Konsekwencje poszczególnych syndromów	104
Style wychowawcze w rodzinie Andrewsów	106
Wnioski	109

ROZDZIAŁ 4

SYSTEM OŚWIATY A ZAGROŻONE DZIECI I MŁODZIEŻ	110
Rola edukacji	111
Badania nad skutecznością szkoły	115
Zmienne uwzględniane w badaniach nad skutecznością działalności szkoły	115

Problemy definicyjne w badaniach nad skutecznością działalności szkoły	116
Studium przypadku: Rodzina Díazów	117
Kultura szkolna	120
Klimat uczniowski	121
Klimat nauczycielski	123
Struktura organizacyjna edukacji: szkoła i klasa szkolna	126
Struktura szkoły	126
Filozofia szkoły	127
Szkoły autorskie	127
Struktura klasy	128
Kwestie programowe	129
Wielkość klasy	130
Wpływ grupy rówieśniczej	131
Wnioski	134

ROZDZIAŁ 5

CECHY INDYWIDUALNE ZAGROŻONYCH I NIEZAGROŻONYCH DZIECI I MŁODZIEŻY	135
Odporność i niepodatność	137
Kształtowanie odporności	138
Otoczenie społeczne	138
Środowisko rodzinne	140
Cechy osobowości	141
Cechy wspólne młodzieży odpornej	142
Umiejętności cechujące młodzież zagrożoną i niezagrożoną	143
Kompetencje szkolne	143
Podstawowe umiejętności szkolne	144
Umiejętności konieczne do przetrwania w środowisku szkolnym	145
Obraz samego siebie i samoocena	145
Komunikowanie się z innymi	148
Zdolność radzenia sobie ze stresem	150
Kontrola	151
Umiejętności związane z podejmowaniem decyzji	151
Odraczanie gratyfikacji	152
Posiadanie życiowego celu	153
Jak ćwiczyć pięć podstawowych umiejętności?	153
Wnioski	155

CZĘŚĆ 2

KATEGORIE ZAGROŻEŃ	157
--------------------------	-----

ROZDZIAŁ 6

PORZUCANIE SZKOŁY	159
Definicje problemu	160
Standardy wykształcenia	160
Porzucanie szkoły: definicja pojęcia	161
Zasięg i charakterystyka problemu	162
Różnice między młodzieżą, która kończy szkołę a tą, która jej nie kończy	162
Uczniowie wyjątkowi	163
Specyficzne dysfunkcje w zakresie uczenia się	164
Uczniowie wybitnie uzdolnieni	164
Uczniowie podatni i zaniedbani	164
Uczniowie należący do mniejszości etnicznych	164
Uczniowie o skłonnościach homoseksualnych lub lesbijskich	165
Powody, dla których młodzież porzuca szkołę	165
Konsekwencje porzucenia szkoły	168
Konsekwencje ekonomiczne	168
Konsekwencje społeczne	169
Identyfikacja problemu i sygnały ostrzegawcze	170
Problemy rodzinne	171
Problemy szkolne	173
Problemy społeczne	176
Problemy osobiste i lęk przed powodzeniem	177
Problemy pojawiające się we wczesnych stadiach nauki czytania	178
Druga szansa: szkolnictwo alternatywne	180
Akademia Genesis (<i>Genesis Academy</i>)	180
Szkoła Środowiskowa Bryana (<i>The Bryan Community</i>)	181
Szkoły dla pracujących	182
Szkoły specjalne	183
Samodzielna nauka w domu	183

Szkolenie zawodowe	183
Szkoły środowiskowe	184
Wnioski	184

ROZDZIAŁ 7

ALKOHOL, NARKOTYKI, UZALEŻNIENIA	186
Problemy definicyjne i diagnostyczne	187
Zasięg problemu	189
Młodzież podatna i zaniedbana	190
Młodzież pochodząca z mniejszości etnicznych	190
Młodzi homoseksualiści i lesbijki	191
Niektóre uwarunkowania sięgania po alkohol i narkotyki i wspólne cechy osób po nie sięgających	192
Korelaty społeczne	192
Korelaty osobowościowe	194
Wpływ rówieśników	198
Konsekwencje picia alkoholu i narkotyzowania się	199
Konsekwencje fizjologiczne	199
Konsekwencje psychospołeczne	201
Konsekwencje prawne	201
Interwencja: Strategie profilaktyki i terapii	202
Profilaktyka	203
Interwencja w szkole	203
Interwencja w rodzinie	204
Terapia środowiskowa	205
Programy oparte na całkowitej abstynencji	205
Społeczność terapeutyczna	206
Programy stacjonarne	206
Ośrodki dzienne	207
Opieka postterapeutyczna	207
Terapia szkolna	207
Konfrontacja	208
Staranna edukacja	208
Trening asertywności	209
Strategie decyzyjne	209
Oddziaływanie na grupę rówieśniczą	210
Pomoc uczniowska	211
Wnioski	213

ROZDZIAŁ 8

CIAŻE NIELETNICH	
IRYZYKOWNE ZACHOWANIA SEKSUALNE	214
Zasięg problemu	215
Zwiastuny ciąży nieletnich: wspólne tło	218
Rozwój w okresie dorastania	218
Cechy poprzedzające	219
Czynniki interpersonalne	220
Wpływ środków masowego przekazu	221
Konsekwencje wczesnego rodzenia	223
Konsekwencje społeczno-ekonomiczne	223
Konsekwencje edukacyjne	224
Konsekwencje zdrowotne	225
Rozwój rodzinny	226
AIDS i inne choroby weneryczne	227
Młodzież podatna i zaniedbana	228
Strategie profilaktyki i terapii: zarys ogólny	228
Przygotowanie do życia w rodzinie i edukacja seksualna	229
Dostęp do środków antykoncepcyjnych	231
Poszerzenie opcji życiowych	231
Strategia profilaktyki i terapii: model adlerowski	233
Celowość zachowania	234
Cele złego zachowania	234
Uwaga	235
Władza	237
Zemsta	238
Udawana nieporadność	240
Podsumowanie	241
Procedury korygujące	242
Procedury korygujące MZU	243
Procedury korygujące zachowania nastawione na zdobycie władzy	243
Procedury korygujące zachowania wpływające z chęci zemsty	244
Procedury korygujące pozorowanie nieporadności	244
Procedury korygowania ryzykownych zachowań seksualnych	244

Naturalne i logiczne konsekwencje złego zachowania	245
Zachęta	248
Wnioski	249

ROZDZIAŁ 9

PRZESTĘPCZOŚĆ I PRZEMOC	251
Zasięg i natura zjawiska przestępczości, zachowań antyspołecznych i przemocy	252
Przemoc w rodzinie	253
Problemy szkolne	253
Przestępczość nieletnich	254
Samouszkodzenia	255
Przynależność do gangów a przemoc	255
Źródła problemu	256
Ekologiczna teoria przestępczości	256
Młodzież należąca do mniejszości etnicznych	257
Młodzież homoseksualna	258
Perspektywiczne ujęcie problemu przestępczości	259
Rodzina i środowisko domowe	260
Odrzucenie społeczne i niepowodzenia szkolne	262
Zaburzenia zdolności do kierowania własnym postępowaniem	263
Przynależność do patologicznych grup rówieśniczych	264
Początki zachowań przestępczych	264
Diagnoza zachowań antyspołecznych: czynniki ryzyka	265
Czynniki ryzyka w środowisku rodzinnym	265
Czynniki ryzyka w środowisku szkolnym	267
Czynniki ryzyka w środowisku społecznym	268
Czynniki ryzyka związane z przynależnością do gangu	268
Interwencja – podejście ogólne	269
Interwencja i profilaktyka rodzinna	270
Interwencja szkolna	270
Interwencja społeczna	272
Terapia realistyczna	272
Założenia terapii realistycznej	274
Teoretyczne składniki terapii realistycznej	276
Zaangażowanie w terapię	276
Odrzucenie nieodpowiedzialnego zachowania	277
Powtórne uczenie się	278

Siedem zasad terapii realistycznej	279
Zwiążanie się	279
Aktualny sposób zachowania się	280
Ocena zachowania	280
Planowanie odpowiedzialnego zachowania	280
Kontrakt	280
Brak akceptacji dla usprawiedliwień	281
Unikanie kar	281
Wnioski	282

ROZDZIAŁ 10

SAMOBÓJSTWA MŁODZIEŻY	283
Zasięg problemu	284
Młodzież podatna i zaniedbana	286
Dzieci i młodzież z mniejszości etnicznych	286
Młodzież homoseksualna	286
Przyczyny i charakterystyczne cechy samobójstw modzieży	288
Charakterystyka interpersonalna, rodzinna i psychospołeczna	289
Strata i odosobnienie	289
Rodziny dysfunkcjonalne i zdeintegrowane	289
Słabe umiejętności komunikacji	290
Zbyt słabe lub zbyt dobre wyniki w nauce	290
Katastroficzny pogląd na świat	291
Samobójstwa seryjne	291
Charakterystyka intrapersonalna i psychologiczna	292
Poczucie braku nadziei i depresja	292
Impulsywność i skłonność do podejmowania działań ryzykownych	293
Samotność	293
Obraz samego siebie	294
Wzorce myślenia	294
Motywy skłaniające do popełnienia samobójstwa	295
Strategie rozpoznawania i oceny problemu	297
Wywiady na temat zagrożenia samobójstwem	297
Kwestionariusze samoopisu	299
Częste błędy w pojmowaniu samobójstwa	300
Sygnaly ostrzegawcze	302
Zmiany zachowania	302
Komunikaty werbalne	303

Myślenie obciążone uprzedzeniami	304
Depresja	305
Zapobieganie	306
Wczesna interwencja, przezwyciężanie kryzysu i interwencja pokryzysowa	307
Działania antykryzysowe i przezwyciężanie kryzysu	309
Etapy interwencji kryzysowej	311
Postępowanie bezpośrednio po przezwyciężeniu kryzysu	312
Interwencje rodzinne	312
Interwencja i terapia pokryzysowa	314
Szkoly	314
Rodziny	315
Wnioski	316

CZĘŚĆ 3

ZAPOBIEGANIE, INTERWENCJA I TERAPIA	317
--	------------

ROZDZIAŁ 11

PROFILAKTYKA – WCZESNA INTERWENCJA – TERAPIA – I INNE ROZWAŻANIA NA TEMAT ŚRODOWISKA	319
Kompleksowy model profilaktyki wczesnej interwencji i terapii	320
Zapobieganie, terapia i ryzyko	320
Historia programów profilaktycznych	321
Opis modelu	323
Kontinuum ryzyka	323
Kontinuum podejść	324
Działania ogólne	325
Działania ukieunkowane	325
Sesje przypominające	327
Specyficzne formy terapii	327
Działania „drugiej szansy”	328
Kontinuum zapobiegania i leczenia	328
Sytuacje środowiskowe	329

Społeczeństwo/społeczność lokalna	330
Rodzina	330
Szkola	332
Rozważania praktyczne	335
Koszty	335
Na styku: konsultant – psycholog – nauczyciel	336
Nauczyciele	336
Konsultanci i psychologowie	337
Dodatkowe zagadnienia natury środowiskowej	338
Relacje	338
Upodmiotowienie	339
Analiza możliwości	340
Rozwój umiejętności	341
Ćwiczenie nowych zachowań i wyborów	341
Aktywność społeczna	342
Wnioski	344

ROZDZIAŁ 12

PODSTAWOWE SKŁADNIKI PROGRAMÓW	
PROFILAKTYKI I WCZESNEJ INTERWENCJI	345
Umiejętności życiowe	346
Przezwycięzanie braków umiejętności życiowych	346
Ćwiczenie umiejętności życiowych	347
Model umiejętności życiowych	347
Mediacja koleżeńska w szkole	349
Koleżeńska pomoc w nauce	349
Wsparcie koleżeńskie	350
Komunikacja interpersonalna	350
Wdrażanie do komunikacji interpersonalnej	351
Umiejętność zachowywania się w sposób asertywny	352
Trening asertywności ogólnej	353
Trening opierania się naciskom i odmawiania	354
Strategie dokonywania zmian na poziomie poznawczym	355
Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji	356
Samostereowność i samokontrola	358
Samooocena	359
Samoobserwacja	360
Samowzmacnianie	361

Przebudowa sfery poznawczej	361
Terapia racjonalno-emocjonalna	362
Terapia poznawcza	363
Radzenie sobie ze stresem	365
Relaksacja pozytywna	365
Relaksacja progresywna	367
Wizualizacja	368
Afirmacje	370
Wnioski	371

ROZDZIAŁ 13

INTERWENCJE ADRESOWANE DO DZIECKA I GRUPY RÓWIEŚNICZEJ	372
Strategia profilaktyki dla dzieci: rozwiązywanie problemów interpersonalnych technikami poznawczymi	373
Opis programu	375
Umiejętności wstępne	376
Umiejętności rozwiązywania problemów	377
Strategia profilaktyczna dla dzieci: wyrabianie optymizmu	379
Optymizm	381
Przyczyna wewnętrzna czy zewnętrzna: wymiar osobisty	382
Czasami czy zawsze: trwałość	382
Specyficzne czy ogólne: zasięg	383
Podstawowe umiejętności niezbędne do zachowania optymizmu	384
Zastosowanie techniki ćwiczenia optymizmu do zapobiegania przerywaniu nauki i innym problemom	385
Interwencje koleżeńskie: programy wzajemnej pomocy w nauce z udziałem rówieśników i starszych uczniów	386
Rachunek ekonomiczny	387
Gotowość	387
Przygotowanie	388
Przykładowa metoda: pauza, odpowiedź i pochwała	390
Realizacja programu	391
Wybór uczniów udzielających pomocy	391
Sesje nauczania	392
Materiały	392
Zachęty dla uczniów	393
Nadzór nauczyciela	393

Ocena	394
Interwencja koleżeńska: mediacja koleżeńska	395
Historia	396
Założenia teoretyczne	397
Korzyści dla uczniów i szkoły	397
Szkolenie personelu szkoły	399
Szkolenie mediatorów młodzieżowych	399
Implikacje	401
Efekt fali	402
Udział konsultantów w mediacji szkolnej	403
Wnioski	404

ROZDZIAŁ 14

INTERWENCJA RODZINNA	406
Poradnictwo rodzinne	408
Kierowanie rodziny do poradni	409
Czym jest poradnictwo rodzinne?	412
Rodzaje poradnictwa rodzinnego	413
Virginia Satir	414
Jay Haley	416
Murray Bowen	417
Salvador Minuchin	419
Porównanie czterech podejść do terapii rodzinnej	421
Inne możliwości poradnictwa rodzinnego	
i działania je uzupełniające	423
Edukacja rodziców	424
Zasada Premacka	424
Logiczne konsekwencje	425
Grupy wsparcia dla rodziców	427
Szkolenie rodziców	429
Podatni i zaniedbani: szkolenie rodziców należących	
do mniejszości etnicznych	430
Program Efektywnego Rodzicielstwa Czarnych	
[<i>The Effective Black Parenting Program</i>]	431
Program Edukacyjny Czarnych Rodziców	
[<i>Black Parenting Education Program</i>]	431
Pozytywne Rodzicielstwo Indian [<i>Positive Indian Parenting</i>] ..	432
Rodzinny trening skuteczności [<i>Family effectiveness training</i>] ..	432

Dobrze wykształcone dzieci [<i>Los Niños Bien Educados</i>]	433
Trening Skuteczności Rodzicielskiej	434
Prawo własności do problemu	435
Aktywne słuchanie	436
Dawanie komunikatów typu: „Ja”	438
Wspólne rozwiązywanie problemów	440
Wnioski	441

ROZDZIAŁ 15

INTERWENCJE EDUKACYJNE	443
Programy edukacyjne: cechy wspólne	444
Interwencje na poziomie szkoły	445
Interwencje na poziomie szkoły podstawowej	446
Uczniowie niepełnosprawni	447
Interwencje na poziomie szkoły przedśredniej	448
Interwencje na poziomie szkoły średniej	451
Interwencje na poziomie klasy	453
Nauczanie bezpośrednie	454
Wyrabianie umiejętności językowych i podejścia holistyczne	455
Metapoznawcze strategie uczenia się	459
Pomaganie uczniom dwujęzycznym	460
Rozważania etyczne	463
Nauka oparta na współpracy i koleżeńskie sieci wsparcia	465
Pozytywne efekty działalności grup nauki opartej na współpracy	466
Koleżeńskie sieci wsparcia	469
Wnioski	474

ROZDZIAŁ 16

ZAGADNIENIA PRAWNE	475
System prawny	476
Prawo karne	476
Ogólne prawo karne	477
Grząski temat wykorzystywania dzieci	477
Prawo cywilne	479
Ogólne prawo cywilne	480

Obowiązek ostrzegania osób trzecich	481
Ogólne zagadnienia związane z zachowywaniem tajemnicy	482
Specyficzne zagadnienia natury prawnej	484
Problemy związane z nadużywaniem substancji uzależniających	484
Seks młodzieży	485
Zdradzanie rodzicom informacji objętych tajemnicą	485
Antykoncepcja i aborcja	486
Choroby przenoszone drogą płciową i AIDS	488
Przestępczość	489
Samobójstwa młodzieży	490
Samobójstwo	490
Usiłowanie samobójstwa	492
Zakazy i nakazy prawne a praca z młodzieżą zagrożoną	494
Wnioski	495
BIBLIOGRAFIA	497

